

सेवक वार्ता

डिसेंबर-२०२४

वर्ष - ६ अंक - ३

सेवानिवृत्त वनकर्मचारी संघ, महाराष्ट्र परिवाराचे विविध उपक्रम, विचारमंथन, घडामोडी, साहित्य याचे संवाद पत्र

सर्व सेवक संघ सदस्य, त्यांचे कुटुंबीय, मित्र परिवार,
सेवकचे हितचिंतक, सेवक वार्ताचे रसिक वाचक यांना
नूतन वर्ष २०२५ साठी हार्दिक शुभेच्छा !

A decorative horizontal border at the bottom of the page, featuring a repeating pattern of stylized, symmetrical floral or leaf-like motifs in a light teal color.

सेवकची वाटचाल

सोलापुर-उस्मानाबाद रेल्वे मार्गसाठी

वन्यजीव शमन आणि संवर्धन आराखडा
सेवकने नियोजित वेळेच्या ९दिवस आधी हे सोलापूर-उस्मानाबाद रेल्वे मार्गासाठी वन्यजीव शमन आणि संवर्धन आराखडा तयार करण्याचे कार्य पूर्ण केले आहे. अहवालाच्या ३ प्रती संचालक, चंद्रपूर वन प्रबोधिनी २४-१२-२४ रोजी श्री.पत्की सरांनी दिल्या आहेत.

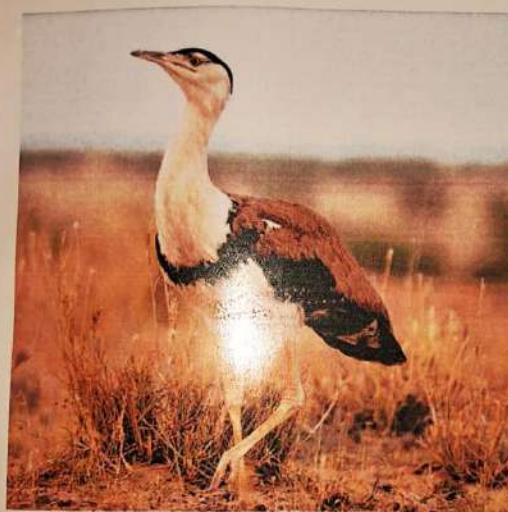
याबाबत श्री.पत्की सरांनी श्री वेणुगोपाल रेड्डी, प्रधान सचिव, वन विभाग यांना प्रगतीअवगत करतांना पाठवलेला संदेश आणि त्यांनी दिलेला प्रतिसाद व झालेला संवाद माहितीसाठी उधृत करीत आहोत.

श्री.पत्की " सेवकने नियोजित वेळेच्या ९ दिवस आधी हे कार्य पूर्ण केले आहे. अहवालाच्या ३ हार्ड कॉपी CFA च्या संचालकांना २४-१२-२०२४ रोजी दिल्या जातील. अधिक असाइनमेंटसची वाट पाहत आहोत".

श्री. वेणुगोपाल रेड्डी, "नमस्कार पत्कीसाहेब, अपडेटसाठी धन्यवाद. आम्ही सेवकांना विविध असाइनमेंटमध्ये नक्कीच सहभागी करू".

या संबंधात दि.२६-११-२०२४ रोजी महाराष्ट्र राज्याच्या वनबल प्रमुख यांनी सोलापूर-धाराशिव नवीन रेल्वे लाईनसाठी Wildlife Mitigation & Conservation Plan तयार करण्याच्या कामाची प्रगती अवगत करण्यासाठी व्ही.डी.ओ. बैठक घेतली होती. सेवक संघाचे वतीने मा. पत्की सरांनी बैठकीत सामील होऊन प्रगतीची माहिती दिली आणि डिसेंबर २०२४ चे अखेरीस प्लान तयार करण्यास कटिबद्ध असल्याचे सांगीतले होते. सेवकच्या कामाचे प्रगती बाबत त्या समाधानी होत्या. त्याची पूर्तता आता झाली आहे.

Mitigation and Conservation Plan for the Proposed Solapur-Tuljapur-Dharashiv Railway Line of the Central Railway

Sevanivrutta Vanakarmachari Sangh (SEVAK), Pune
Maharashtra
December 2024

•♦• •♦• •♦• •♦• •♦• वन संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे (Conservation Reserve) व्यवस्थापन आराखडे बनविण्यात आघाडी...

नुकत्याच श्री. पल्की सर यांच्याशी झालेल्या चंद्रपूर येथील भेटीतील चर्चेनुसार समजले की, दि. २५-२७ डिसेंबर रोजी सर्वश्री. वि. त्रं. पल्की सर, विजय खनके, क्ही. बी. कामडी, प्रदीप कुलकर्णी या ४ सदस्यांचे पथकाने कोलामार्का क्षेत्राचा क्षेत्रीय दौरा करून जैवविविधतेचे सर्वेक्षण केले आहे व स्थानिक वनविभाग कार्यालयातून आवश्यक माहिती संकलित केली आहे.

प्रसंगवत या कोलामार्का आराखडा चमूने २७-१२-२०२४ रोजी अहेरी येथे श्री. धर्मराव बाबा आत्राम यांना सदिच्छा भेट दिली. त्यांचे स्वागतपर श्री. धर्मराव बाबा आत्राम यांना आनंद झाला आणि त्यांनी या योजनेला वित्तपुरवठा करण्यासाठी पूर्ण सहकार्य करण्याचे आश्वासन दिले.

वन संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे (Conservation Reserve)
व्यवस्थापन आराखडे बनविण्यासांदर्भात दिनांक ५ /
११/२०२४ रोजी आयोजित सेवक संघ सदस्यांच्या
बैठकीचे इतिवृत्त

प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य यांनी त्यांचे कार्यालयीन पत्र क्रमांक कक्ष २२ (C) / प्र. क्र ६८/३०२०, दि २४/१०/२०२४ अन्वये सेवानिवृत्त वन कर्मचारी संघ, महाराष्ट्र (सेवक संघ) यांना १३ संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे व्यवस्थापन आराखडे बनवण्यासाठी किती निधीची आवश्यकता आहे आणि किती कालावधी लागेल याबाबत विचारणा केली आहे. याबाबत सेवक संघाने दिनांक ३०/१०/२०२४ च्या पत्राने हे काम करण्याबाबत संमती दर्शविली होती. तथापि प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य यांनी आराखडे बनवण्यासाठी किती निधीची आवश्यकता आहे आणि किती कालावधी लागेल याबाबत विचारणा केली असल्याने त्याबाबत त्यांना माहिती पुरविण्याच्या दृष्टीने दिनांक ५ / १० /२०२४ रोजी सेवक संघाच्या कार्यकारिणीतील व या कामात सहभागी होणाऱ्या काही सदस्यांची बैठक आयोजित करण्यात आली. सदर बैठकीत झालेल्या चर्चेच्या अनुषंगाने इतिवृत्त खालीलप्रमाणे आहे.

सदर बैठकीस उपास्थीत राहिलेल्या सदस्यांची नावे खालीलप्रमाणे -

सर्वश्री

१. वि त्र्यं पत्की
२. डॉ विश्वास सावरकर
३. मदन कुलकर्णी
४. संजय जगताप
५. प्रदीप कुलकर्णी
६. उमेश धोपेश्वरकर
७. बी व्ही सेलूकर

बैठकीच्या सुरवातीस मदन कुलकर्णी यांनी सर्व उपस्थितींचे स्वागत करून या बैठकीचा उद्देश विषद केला. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) यांनी सेवक संघाच्या दि ३०/१०/२०२४ च्या पत्राच्या अनुषंगाने १३ संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे आराखडे बनविण्यासाठी लागणारा कालावधी व

आवश्यक निधी याबाबत मुद्दे उपस्थीत केले असल्याने सदस्यांनी आपले मत मांडावे अशी सर्वांना विनंती केली.

बैठकीच्या सुरवातीस सेवक संघाचे समन्वयक श्री पत्की यांनी खालीलप्रमाणे मुद्दे मांडले -

i) एकूण १३ संवर्धन राखीव क्षेत्रांपैकी मोठे क्षेत्र असलेल्या ४ संवर्धन राखीव क्षेत्रांची निवड पहिल्या टप्प्यातील काम करण्यासाठी करण्यात आली आहे.

ii) यादीतील संवर्धन राखीव क्षेत्रांपैकी किती क्षेत्रांचे नव्याने आराखडे करायचे आहेत आणि किती क्षेत्रांचे सुधारित करायचे आहेत याची माहिती घेणे आवश्यक आहे. बदलत राहणारी परिस्थिती विचारात घेता पूर्वच्या आराखड्यांवर पूर्णतः अवलंबून राहता येणार नाही.

iii) कामाचे स्वरूप व व्याप्ती विचारात घेता या पथकाल कमीत कमी १५ दिवस संबंधित क्षेत्रामध्ये जाऊन माहिती मिळविणे आवश्यक राहणार आहे.

iv) राखीव क्षेत्रांचे नवीन आराखडे तयार करताना तेथील वनस्पती व प्राणीजीवन (flora and fauna)

याबाबत सर्वेक्षण करून माहिती संकलित करावी लागेल. उपरोल्लेखित १५ दिवसांपेक्षा हा अतिरिक्त कालावधी असेल.

v) कार्य आयोजना कार्यालय, विभागीय कार्यालय, परिक्षेत्र कार्यालये येथून विविध माहिती मिळवावी लागेल वन विभागातील उपलब्ध नकाशांचा उपयोग करता येईल, तथापि आवश्यकता भासल्यास सेवक सदस्य श्री कुंभकर्ण यांची सेवा काही नकाशे तयार करण्यासाठी घ्यावी लागेल.

vi) आराखडे तयार करण्यासाठी ४ सदस्यांचे पथक / चमू तयार करणे उचित राहील. त्यापैकी एक पथक प्रमुख असेल. हे सदस्य विविध कार्यालयांना भेटी देणे, संबंधित कर्मचाऱ्यांना भेटणे, त्यांच्याकडून माहिती मिळवणे, गावांतील लोकांच्या भेटी घेऊन चर्चा करणे व माहिती मिळविणे अशी कामे करतील.

वरील मुद्द्यांवर सदस्यांनी आपले मत प्रदर्शित केले आणि वरील सर्व बाबी विचारात घेऊन

५० चौ. कि. मी. पेक्षा जास्त क्षेत्र असलेल्या संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्यासाठी कमीतकमी ५ महिने आणि त्यापेक्षा लहान क्षेत्रासाठी ३ महिने कालावधी आवश्यक आहे असे ठरविण्यात आले. सेवक संघाचे अध्यक्ष डॉ सावरकर यांनीही केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांची थोडक्यात माहिती देऊन ५ महिन्यांचा कालावधी आवश्यक असल्याचे सांगितले.

■ संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्यासाठी विविध कार्यालयांतून माहिती मिळविणे, कर्मचाऱ्यांशी चर्चा करून त्यांना मार्गदर्शन करणे, स्थानिक लोकांच्या भेटी घेऊन / बैठका घेऊन सुसंवाद राखणे, संवर्धन राखीव क्षेत्रांना वेळोवेळी भेटी देणे, माहितीचे विश्लेषण करून त्याची आराखड्यात मांडणी करणे, हार्ड कॉपी व सॉफ्ट कॉपी तयार करणे या सर्व कामांची व्याप्ती मोठी असल्याने ५० चौ. कि. मी. पेक्षा जास्त क्षेत्र असलेल्या संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्यासाठी रुपये ५ लाख आणि त्यापेक्षा कमी क्षेत्र असलेल्या संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे व्यवस्थापन आराखडे तयार

करण्यासाठी रुपये ३ लाख असा मोबदला लागेल अशी मागणी करण्यात यावी असे चर्चेअंती ठरले.

संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे व्यवस्थापन आराखडे करण्याबाबत सदस्यांनी सविस्तर चर्चेमध्ये खालील मुद्दे मांडले व त्याप्रमाणे पुढील कार्यवाही करण्याचे ठरले.

■ आराखडे तयार करताना काही विशिष्ट प्रकारची माहिती संकलित करण्यासाठी त्या विषयातील तज्ज्ञ व्यक्तीची सेवा घेणे आवश्यक ठरणार आहे उदाहरणार्थ विविध प्रकारचे शेवाळ (algae), बुरशी (fungi), नेचे (fern), खडक, स्थलांतरित पक्षी . त्यावृष्टीने त्यांना द्याव्या लागणाऱ्या मोबदल्याची तरतूद आपल्या मागणीमध्ये करावी लागेल.

■ यापूर्वीचा अनुभव विचारात घेऊन क्षेत्रीय कर्मचाऱ्यांकडून मागितलेली माहिती मिळण्यास विलंब होऊ नये यासाठी विविध कार्यालयांकडून जी माहिती मागवावयाची आहे त्यासाठी प्रपत्रे (formats) तयार करावीत व ती संबंधित कार्यालयांना पाठवून ठराविक कालावधीत माहिती तयार ठेवण्याबाबत विनंती करावी.

■ संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे लगतचे गावातील लोकांशी चर्चा करणे, त्यांच्यासमवेत बैठक घेणे या गोष्टीही महत्वाच्या असल्याने अशा भागधारकांकडून (stake holders) माहिती मिळवण्यासाठी देखील प्रपत्रे व प्रश्नावली तयार करण्यात यावी.

■ विविध कार्यालयांकडून अचूक व वेळेत माहिती मिळण्याच्यावृष्टीने संबंधित कर्मचाऱ्यांची (जसे की वन परिक्षेत्र अधिकारी, वनपाल, वनरक्षक, सर्वेक्षक) भेट घेऊन अथवा त्यांची बैठक घेऊन ज्या प्रपत्रात माहिती आवश्यक आहे त्याबाबत त्यांना समजावून सांगणे उचित राहील.

■ संवर्धन राखीव क्षेत्रांच्या व्यवस्थापन आराखड्यातील तरतुदीनुसार प्रत्यक्ष कामे संबंधी वनरक्षकास करावी लागतात. तेंव्हा त्यांच्यापर्यंत आराखड्यातील माहिती पोहोचविणे आवश्यक आहे. त्यासाठी अशा संबंधित कर्मचाऱ्यांसाठी प्रशिक्षण आयोजित केले तर संवर्धन राखीव क्षेत्रांचे व्यवस्थापन करण्याबाबत ते उपयुक्त ठरेल. तेंव्हा यानुसार देखील कार्यवाही करण्यात यावी.

■ कर्मचारी व स्थानीक गावकर्यांशी संपर्क साधणे , त्याच्याकडून मिळणाऱ्या माहितीबाबत पाठपुरावा करणे, क्षेत्रीय भेटी फलदायी ठरणे इत्यादी कामे योग्यप्रकारे होण्याच्यावृष्टीने संबंधित वन विभागातील एक सहाय्यक वन सांरक्षक दर्जाचा अधिकारी समन्वयक (Liaison Officer) म्हणून नेमण्यात यावा अशी विनंती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) यांना करण्यात यावी. सदर अधिकारी संवर्धन राखीव क्षेत्रांच्या नजीक मुख्यालय असलेला असावा.

■ डॉ सावरकर यांनी सुचविले की प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) यांच्या कार्यालयाकडून संवर्धन राखीव क्षेत्र ज्या वन विभागात आहे तेथील उप वनसंरक्षक आणि त्यांचे नियंत्रक अधिकारी यांना सेवक संघामार्फत

करण्यात येणाऱ्या व्यवस्थापन आराखड्यासंदर्भात आवश्यक सूचना देण्याबाबत विनंती करावी.

- सेवक संघाच्या सदस्यांच्या निवासासाठी नजीकचे विश्रामगृह आणि स्थानिक वाहतुकीसाठी वाहन व्यवस्था वन विभागाने करावी अशी तरतूद समझोता करारामध्ये करण्यात यावी.
- समझोता करार संबंधित वन विभागाच्या उप वनसंरक्षक यांच्याशी करावा की प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) यांच्याशी करावा यावर चर्चा झाली. डॉ सावरकर यांनी प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) यांच्याशी समझोता करार करणे उचित राहील असे मत प्रदर्शित केले.
- यादीतील मोगरकसा संवर्धन राखीवचे क्षेत्र नागपूर वन विभाग, भंडारा वन विभाग आणि एफ डी सी एम लि च्या नागपूर वन प्रकल्प विभागात विखुरलेले आहे अशी श्री सेलूकर यांनी दिली. त्यामुळे अशा ठिकाणी वन्यजीव विभागाच्या मुख्यालयातील अधिकाऱ्यांकडून सविस्तर माहिती मिळविणे आवश्यक आहे असे त्यांनी सांगितले.
- सेवक संघाच्या दिनांक ३० /१० / २०२४ च्या पात्रात उल्लेख केलेल्या पथक प्रमुखांनी माहिती संकलनासाठी आवश्यक असलेली प्रपत्रे तयार करण्याची जबाबदारी घ्यावी.

बैठकीच्या शेवटी श्री संजय जगताप यांनी सर्व उपस्थितांचे आभार मानून अध्यक्षांच्या परवानगीने बैठक संपल्याचे जाहीर केले.

नुकतेच कार्यकारी अध्यक्ष श्री. मदन कुलकर्णी यांनी श्री खांडेकर सर यांचेशी बोलणी करून त्यांना चंदगडच्या जागी आणखी एक सीआर क्षेत्र शक्यतो मोगरकसा किंवा महेंद्री संवर्धन राखीव क्षेत्राचा व्यवस्थापन आराखडा तयार देण्याची विनंती केली आहे.

कार्यकारी अध्यक्षांना पुढील निर्णय घेऊन कार्यवाई करावी असा प्रस्ताव श्री. पत्की यांनी दिला आहे.

कोलामार्का क्षेत्रासाठी चमू निश्चित करणेकामी पुढील सदस्यांचा प्राधान्याने विचार व्हावा.

१. श्री. प्रदीप कुलकर्णी

२. श्री. बी.की.सेलूकर.

३. श्री.खनके.

चंदगड क्षेत्रासाठी पुढील सदस्यांचा प्राधान्याने विचार व्हावा.

१. डॉ. एस.एच.पाटील

२. श्री. एम. एम. कुलकर्णी

३. श्री. मिलींद पंडीतराव

४. श्री. उमेश धोपेश्वरकर

दोन्ही आराखडे तयार करण्यासाठी श्री.सावरकर साहेब मार्गदर्शक म्हणून काम करतील.

•♦• •♦• •♦• •♦• •♦• •♦•

वन विकास महामंडळाचे Plantation Inventory Unit काम, जे सेवक संघास देण्याचे प्रस्तावित होते, ते आता वन विकास महामंडळाचे कर्मचा-यांमार्फत करणार आहेत.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆
धुळे सेवक संघाचे सदस्य श्री. छल्लारे धुळे येथे
झालेल्या कीर्तनातून वृक्ष संवर्धन, लागवड संबंधात
लोकजागर करताना

ह.भ.प. श्री. छल्लारे महाराज हे कीर्तनातून वृक्ष
वाचविण्याचे संदेश सालाबाद प्रमाणे अजोड उपक्रमातून
देत आहेत. त्यासाठी त्यांना हार्दिक शुभेच्छा.

उमेश धोपेश्वरकर व सायकलींग

Half Everesting: या स्पर्धेत सहभागींना
माऊंट एव्हरेस्टची निम्मी उंची (८८४८ मी. च्या निम्मे
म्हणजेच ४४२४ मी.) निवडलेल्या मार्गावर ८ वेळा
प्रारंभ बिंदूपासून शेवटच्या बिंदूपर्यंत चालणे/धावणे
सतत पुनरावृत्ती करून गाठावी लागते. हे अंतर मेळ
घाटातनिवडलेल्याठिकाणी अंदाजे ७२ किमी. होते.
शनिवार, १४ डिसेंबर २०२४ रोजी सकाळी ७.३० वा.
सुरु झालेल्या वरील हाफ एव्हरेस्टीग मध्ये श्री. उमेश
धोपेश्वरकर यांनी भाग घेतला होता व त्यामध्ये एकल
प्रकारात ते सर्वात वयस्कर होते. त्या स्पर्धेत त्यांनी प्रथम
क्रमांक मिळविला. सेवक संघातर्फे त्यांचे त्या धाडशी
मोहिमेबद्दल हार्दिक अभिनंदन.

श्री. संजय जगताप व श्री शिवाजी भगत, यांनी
स्वतः व सेवक संघाचे इतर पदाधिकारी समेत

शुभारंभाच्या सकाळच्या छोट्या कार्यक्रमास उपस्थित
राहून समस्त सायकल स्वारांचे पुष्पगुच्छ व पुस्तके
देउन स्वागत केले होते..

तसेच मेळघाटातील सायकल स्वारी फिरस्ती
करताना येणाऱ्या अडचणी सोडवून व योग्य मार्गदर्शन
केले त्याबद्दल त्या टिमतर्फे धन्यवाद देवून मनापासून
आभार मानले. या सहकार्या मुळे धोपेश्वरकरांचा
प्रवास सुकर झाला.

१७ डिसेंबर : राष्ट्रीय सेवानिवृत्त हक्क दिन

निवृत्ती म्हणजे नोकरी व्यवसायातून निवृत्ती,
जीवनातून नव्हे. सेवानिवृत्ती हा आयुष्यातला एक नवीन
टप्पा. येथेच 'स्वाचा शोध घेण्याची प्रक्रिया सुरू होते. या
आनंदाचा शोध घेत घेत मार्गक्रमण करणे हेच खरे निवृत्ती
नंतरचे कार्य. एकदा का आनंदाचा ठेवा सापडला की,
निवृत्तीचा अर्थ उमजायला लागतो. पूर्वी निवृत्ती नंतर हाती
येणारा पैसा खूप कमी किंवा पुरेसा नसायचा. एकत्र कुटुंब
असल्याने जबाबदाऱ्या खूप असायच्या, पण आता असे
वातावरण राहिले नाही. कुटुंबे आता लहान झाली आहेत.
निवृत्तीचे वयही ठरलेले असते. निवृत्त होणारी व्यक्ती
आपल्या निवृत्ती नंतरचा काळ कसा घालवायचा याचा विचार
अगोदरच करून ठेवतात, म्हणूनच म्हणतात की, आजचे
निवृत्ती नंतरचे जीवन पूर्वी इतके करून राहिलेले नाही.
आता निवृत्त किंवा ज्येष्ठ न म्हणता 'यंग सिनिअर्स'
संबोधण्यात येते. त्यामुळे म्हातारणाकडे तुम्ही झुकले
आहात, ही जाणीव कमी केली जाते. त्यामुळे वृद्ध व्यक्ती
सुद्धा परत साठी नंतरचे येणारे तारुण्य उपभोगू लागल्या
आहेत. जीवनातील त्रासदायक काळ न मानता त्याकडे
पाहण्याचा दृष्टिकोन बदलू लागला आहे. एकंदर पाहता
निवृत्ती नंतरचा विचार निवृत्ती पूर्वीच केलेला बरा. जेव्हा
मनुष्य रोजच्या कामात मग्र असतो, खूप धावपळ होत असते,
तेक्का त्याला विश्रांती हवी असते, पण सक्तीची विश्रांती समोर
येते, तेव्हाच नेमकी धांदल उडते. निवृत्ती म्हणजे नोकरी
व्यवसायातून निवृत्ती. जीवनातून नव्हे. आयुष्याला पूर्णविराम
नसून, स्वल्पविराम असतो; कारण अजून बरव आयुष्य बाकी
असते. आता निवृत्त लोक क्रियाशील असतात. त्यांच्यात
शारीरिक, मानसिक क्षमताही असतात. खूप जण आपली
राहिलेली इच्छा आणि छंद पूर्ण करताना दिसतात. अनेक
ज्येष्ठ नागरिकांना आयुष्याची संध्याकाळ इष्ट, आप्लेष्ट,
मित्रमंडळी यांच्या सोबतीने सुखावह क्हावी, एवढीच अपेक्षा

असते. त्यासाठी ते 'मॉर्निंग वॉक' ला जातात. त्यांचे ग्रुप तयार करतात. गप्पा मारतात. ज्येष्ठ नागरिक संघात जातात. त्यात होणारे विविध कार्यक्रम, स्पर्धा, सहली यांचा आस्वाद घेतात.

सक्स आहार घेऊन, नियमित व्यायाम करून आरोग्य सांभाळून जीवन सुखात घालविण्याचा प्रयत्न करतात. आपल्या मुलाबाळांच्या जीवन पद्धतीशी जूळवून घेतात. आपल्या नातवंडांमध्ये डावे उजवे करणे, गरज नसतानाही घरातल्या प्रत्येक गोष्टीत नाक खुपसणे, उठसूट सल्ले देणे, नातवंडांच्या प्रत्येक कृतीला नाक मुरडणे या गोष्टी टाळतात. असे असले, तरी पूर्वनियोजन नसल्याने काही ज्येष्ठांना निवृत्ती नंतर काय करायचे तेच समजत नाही. एखादा दगड उतारावरून सोडला, तर तो जसा वाट फुटेल तिकडे जातो. तशी त्यांची अवस्था होते. दिवस त्यांना खायला उठतो. एकटेपणामुळे लोक नैराश्यग्रस्त होतात. आयुष्य धकाधकीत गेलेले असते. सतत कार्यमग्र राहण्याची शरीराला, मनाला सवय झालेली असते. त्यामुळे काही जण नोकरीतूनच नाही, तर आयुष्यातून निवृत्त झाल्या सारखे वागतात, पण ही त्यांची शारीरिक बाब नसते, तर अशी माणसे शरीरा आधीच मनाने निवृत्त होतात. त्यासाठी छोटेसे का होईना, पण नवीन काहीतरी शिकण्याचा ध्यास ठेवला तर मन तरुण राहाते. तरुण पिढीशी नातेसंबंध चांगले कसे राहतील, त्याकडे लक्ष घायला हवे. भौतिक गोष्टीतून मन काढून घेता आले पाहिजे. काहींना निवृत्त झाल्याक्षणी समाजातील आपले स्थान अचानक कोणीतरी काढून घेतले आहे, आपण दुष्यम आहोत, असे वाटू लागते. या होणाऱ्या बदलाची आधीपासून तयारी केली असेल, तर निवृत्ती नंतरची ही वर्षे प्रत्येकाच्या आयुष्याचा सुवर्णकाळ बनू शकतात. नोकरीच्या खुर्ची शिवाय आपले स्वतःचे अस्तित्व निर्माण करू शकतात. स्वतःचा आत्मसन्मान, सुख, आरोग्य आणि स्वतःचे अस्तित्व सारे अबाधित ठेवण्यासाठी निवृत्ती नंतर स्वतःला सक्षम ठेवणे गरजेचे आहे. आमच्या सर्व सेवानिवृत्त मित्रांना उत्तम आरोग्याच्या शुभेच्छा.

संजीव वेलणकर, पुणे

१४२२३०१७३३

संदर्भ : इंटरनेट/सुरेखा पेंडसे

संकलन : मिलिंद पंडित, कल्याण

...◆◆... ◆◆... ◆◆... ◆◆... ◆◆... ◆◆... ◆◆... ◆◆...

हृदयस्पर्शी....

ओसरीवर नाहीतर पारावर बसलेली ...

डोळे विझत चाललेली गावाकडची ...

ही म्हातारी माणसं म्हणजे

आयुष्यावरली चालती-बोलती पुस्तकं असतात..!

आयुष्यभर काबाडकष करून जीव शिणलेला...,

सारी हयात माळावर घालवल्याने त्वचा रापून गेलेली...,

ऊन पावसाच्या खेळाने डोळे खोल गेलेल्या

विहिरीसारखे..,

गालावर सुरकुत्यांचे मखमली जाळे....

कपाळावर थिजलेला आळ्यांचा गंध

जोडीला अष्टगंध नाहीतर बुकका....

नांगर हाकून कमरेला आलेला बाक....

नेसूचे जुनाट धोतर अन वर पांढरी छाटी नाहीतर सदरा...

कपडे नेहमीच जुने पण स्वच्छ, डोईवर पांढरी टोपी....

पायातल्या झिझिलेल्या वहाणा दरिद्रीनारायणाची

साथ सोबत दर्शवणारया अशाच.

डोळ्यांवरचा चष्णा किमान ...

दोन-तीन ठिकाणी तरी जोडलेला वा दोरीने बांधलेला...

गव्यात तुळशीची माळ अन कंबरेला करदोडा

हीच काय ती संपत्ती....

हातात काठी अन ओठावर अनेक अनुच्चारित प्रश्न ..??

रानातल्या बैलाच्या खांद्याला झालेले दुखणे असो वा

पांडुरंगाने ताणून धरलेला पाऊस! ह्यांची सोसायची

तयारी....

आताच्या पिढीतल्या शेतकन्यासारखे आत्महत्या करणारे हे नक्ते.

ओसरीत झोपायला लागते म्हणून कधी तक्रार नाही की ,

शेतात अजूनही दारे धरायला लागतात ...

म्हणून कंबर दुखते असे देखील म्हणणार नाहीत.

देवळात पांडुरंगासमोर

तन्मयतेने वीणा धरून उभे राहतील अन घरी आल्यावर

नातवाला घेऊन गावभर अभिमानाने मिरवतील.

ताटात सुन काय वाढते अन कसे वाढते ..?

याचा चकार उल्लेख कधीही बाहेर करणार नाहीत.

दात अजुन शाबूत; शिवारातल्या जुंधव्याची गोड भाकरी

जोडीला कोरड्यास संगतीला लालबुंद कांद्याच्या

दोनचार पाकळ्या- लसणाच्या दोन-तीन चण्या ..

हेच अमृत जेवण...!

कोरभर भाकरी खाऊन रांजणातल्या पाण्याचा
गोड घोट अन नंतर घडीभरची विश्रांती.

मग पारावरच्या गप्पा...!!!

एखादा बोलत असतो बाकीचे ऐकणार...

गप्पांचे विषय अगदी साधे.माती अन नाती....

ओलेते डोळे हळूच धोतराच्या सोर्याने

कुणालाही कळणार नाही अशा पद्धतीने पुस्तील.

डोळ्यात पाणी का आले? कधी वाच्यता करणार नाहीत.

मोबाईल, कॉम्प्यूटर, सोशल मिडीया,

सिनियर सेकंड होम, लापटर क्लब, मॉर्निंग वॉक,

रेफ्रेशमेंट योगा, ध्यानधारणा ...

असल्या कोणत्याही सोंगाची त्याना गरज नाही.

स्वतःचे आयुष्य हेच तत्वज्ञान असल्याने

कोणत्याही साधू महाराज वा रिलीजीयस गुरुची

तिळमात्र निकड नाही.

दुःखाच्या सागरात राहून सुखाच्या गुरुकिल्लीवर

ते अलगद तरंगत असतात.

दुःखाच्या भवसागरात त्यांचे डोळे ओले होतील ..

पण ते स्वतः ओले होत नाहीत की.बुझनही जात नाहीत.

म्हणूनच ही माणसं ...

आयुष्यावरची चालती बोलती पुस्तके असतात.

गावतल्या कुशीत आनंदाने जन्माला येऊन
शिवारातल्या मातीत हसतमुखाने प्राण सोडतात.
ना बीपी .. ना डायबेटीस .. न कोलेस्टरॉल..
नैसर्गिक जीवन अन नैसर्गिक मृत्यू...!

सुख दुखाच्या साध्या व्याख्या...
जुजबी अपेक्षा अन माफक आवडी निवडी...!
कष्टालां नकार नाही अन सत्याला फाटा नाही.
मायबाप हे कुलदैवत अन पांडुरंग हा देव.
जत्रा हा उत्सव अन वारी हे उधाण ...!
आनंद झाला तरी बेभान होणार नाहीत ,
अन दुख झाले म्हणून ...
गुडध्यात मुंडके खुपसून बसणार नाहीत.
नांगर अन टाळ मृदंग हेच काय ते ध्येय..!
खूप हेवा वाटतो अशा लोकांचा...!!
अशी माणसे पाहिली की ...
डोळे नकळत भरून येतात ..
अन काळजात कोलाहल होतो...!!

सेवक संघ सदस्य श्री. रामदास पुजारी यांच्या "खोल मनाच्या तळाशी" हा तिसरा काव्यसंग्रह रविवार दि. २९ डिसेंबर २०२४ रोजी वनभवन, गोखलेनगर, पुणे येथे सकाळी १० ते १२.३० या कालावधीत प्रकाशित करण्यात आला. सदर कार्यक्रमास अनेक मान्यवर वन अधिकारी उपस्थित होते.

* रामदास पुजारी, पुणे, मोबा. ९३२५८६४११३

अडीच अक्षरे.....

अडीच अक्षरांचे ध्यान
अडीच अक्षरांचा त्याग
अडीच अक्षरांचेच कर्म
नी अडीच अक्षरांचाच धर्म!

अडीच अक्षरांत भाग्य
अडीच अक्षरांत व्यथा

अडीच अक्षरांतच व्यर्थ
बाकी सारे मिथ्या!

जन्मापासुन मृत्युपर्यंत
अडीच अक्षरांत बांधलेले
आयुष्य हे मानवाचे
नाही कृणा उमगले!!

6666666666

सेवि वार्ता नोवेंबर-२४ अंकावरील वाचकांचे अभिप्राय..

- Excellent job done professionally. Thank you Gawali ji. Sa
 - नेहमीप्रमाणेच उत्तम अंक, तुमच्या सातत्याबद्दल कौतुक करावे तितके कमीच... मिलीद पंडीतराव
 - वाचनीय व आकर्षक छपाई विठ्ठल भावे अंक वाचनीय असून आकर्षक छपाई पण आहे.
 - पी. जी. क्षिरसागर.
 - अभिनंदन गवळी साहेब..... व्ही. धोकटे
 - Super sir.Hard work. - जे. ए. पाटील
 - वाचनीय अंक. -एन. ए. पाटील
 - पी. के. कलकर्णी

•♦• •♦•

आनंद आष्टेकर यांचे २७-१२२४ रोजी संध्याकाळी पुणे येथे दुःखद निधन झाले आहे. अंत्यविधी येरवडा स्मशानभूमी येथे दि २८/१२/२५ रोजी दुपारी १.०० ते १.३० च्या दरम्यान झाला. ते एक अभ्यासू, शांत, मितभाषी वनाधिकारी होते. ते मंत्रालयातही कार्यरत होते.

सेवक संघ परिवारातर्फे त्यांना भावपूर्ण श्रधांजली.

...◆... ◆◆... ◆◆... ◆...

देव हा माणसाच्या मनात जवळा असता...
त्यापेक्षा जास्त माणसाच्या कर्मात असतो..
आणि आपल्या चांगल्या कर्मातला देव कोणाला
दाखवण्याची गरज नसते...

तो सर्वाना दिसत असतो...
म्हणुन
पण कर्मातला देव कधीही टाळ नका.

••♦•••♦•••♦•••♦•••♦••

केवळ खाजगी वितरणासाठी

प्रकाशक - सेवक संघ, महाराष्ट्र, पुणे

संपादन - एस. के. गवळी

**कार्यालय - वन ग्रंथालय, दुसरा मजला, वनभवन, भांबुर्डा वन
विहार, गोखले नगर, पणे - १६**